

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Мироненко-Шульган Олени Миколаївни на тему
«Правове регулювання фінансової підтримки державою малого
підприємництва в умовах фінансової кризи»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду
Державного податкового університету
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право**

Актуальність теми дослідження.

Україна відома своєю активною підприємницькою спроможністю, зокрема в секторі малого підприємництва, яке відіграє важливу роль у розвитку економіки та забезпеченні соціально-економічної стабільності у світі. Проте, незважаючи на потенціал, малі підприємства стикаються з рядом фінансових труднощів, які ускладнюють їхню діяльність та розвиток. Так, введення воєнного стану на нашій території, а також активні бойові дії негативно вплинули на функціонування та розвиток суб'єктів малого підприємництва. Перед державою постало завдання реалізації державної політики для поліпшення умов ведення малого бізнесу, підтримки платників податків та мінімізації негативного впливу наслідків військових дій на суб'єктів господарювання. Це переконує у потребі подальшого руху наукового осмислення цих питань, що й здійснюється у дисертації О.М. Мироненко-Шульган, яка є певним внеском у розвиток науки фінансового права, адже вміщує авторські розробки значної кількості дефініцій, характеризується появою нових правових категорій у межах досліджуваного об'єкта дисертації, вміщує конкретні пропозиції із вдосконалення законодавства.

Рівень наукового дослідження регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи нині не забезпечує оптимального уявлення про це питання. Зважаючи на це, дисертація О.М. Мироненко-Шульган як наукове дослідження із положеннями, висновками та рекомендаціями теоретичного та практичного змісту, які мають важливе значення для науки та практики, є безумовно актуальною.

У різні історичні періоди становлення та розвитку правової доктрини проблематика джерельної бази фінансового права як фундаментальної галузі вітчизняного права, висвітлення особливостей окремих її джерел привертала увагу вчених, що забезпечило належний теоретичний фундамент для подальших

наукових досліджень. Зокрема, різноманітні питання означеної проблематики досліджувались у працях таких учених, як Ю. Аністратенко, Н. Атаманчук, О. Бригінець, Л. Воронова, Н. Воротіна, А. Гарбінська-Руденко, О. Головашевич, Л. Касьяненко та інші. Але варто відзначити, що, враховуючи певну обмеженість наукового пошуку у частині регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи, обрана здобувачем тема відзначається своєю актуальністю, а її суспільна важливість підтверджується вищенаведеними чинниками.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації О.М. Мироненко-Шульган дозволяє дійти висновку про те, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертації пояснені та обґрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації, серед яких наукові праці з фінансового та податкового права та доктринальні джерела, міжнародно-правові акти, вітчизняні нормативно-правові акти тощо. Список використаних джерел складається зі 226 найменувань, що є достатнім для висвітлення змісту проблематики та виявлення наявних недоліків, зважаючи також і на те, що частина використаних джерел є англійською мовою. Використана дисертантом кількість джерел, які були опрацьовані, а також змістовна якість наведеної в цих джерелах інформації, створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності роботи та обґрунтованості отриманих результатів.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є теоретично обґрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних методів та засобів наукового пізнання. Аналіз змісту дисертації О.М. Мироненко-Шульган дозволяє дійти висновку про те, що дослідження спрямоване на розробку науково-обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. У процесі дослідження автором застосовано чимало дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, зокрема загальні та спеціальні. Наприклад, використання здобувачем історико-правового методу дозволило дослідити еволюцію правового регулювання фінансової

допомоги держави малого підприємництва в Україні (підрозділ 1.2); діалектичний метод допоміг дати визначення поняття малого підприємництва, виокремити його ознаки та форми (підрозділ 1.1); структурно-функціональний та логічний методи використовувалися під час визначення правового статусу джерел фінансової підтримки, їх основних видів та стану правового закріплення (підрозділи 2.1, 2.2). Наведені автором у вступі до роботи посилання на підрозділи та розділи, в яких використовувався кожний використаний ним конкретний метод наукового пізнання, відповідає дійсності.

Структура дисертації є логічною, матеріали розділів викладено відповідно до мети і поставлених завдань, що відповідають сутності об'єкта і предмета дослідження.

Метою дослідження є комплексне дослідження теоретико-методологічних та нормативних засад правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи, вироблення пропозицій та рекомендацій, що ґрунтуються на досягненні вітчизняної та зарубіжної практики вдосконалення національного законодавства (с. 6). Об'єкт (суспільні відносини, що виникають в сфері правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи) та предмет (правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи) дослідження визначені вірно. Висновки за результатами розділів (с. 78–81, 152–157, 188 дисертації), за результатами дисертації в цілому (с. 189–195 дисертації) відповідають поставленим завданням, які, в свою чергу, відповідають структурним елементам роботи.

Перший розділ дисертації присвячено теоретико-правовим основам функціонування малого підприємництва в Україні, зокрема досліджуються поняття та ознаки малого підприємництва, визначено особливості його функціонування в умовах фінансової кризи. Так, авторка дає визначення фінансової кризи як стану «фінансової системи держави, що здійснює негативний вплив на її функціонування в цілому та суб'єктів господарювання, а також загрожує фінансовій безпеці держави» (с. 56–57 дисертації). І тут же приводить ознаки «фінансової кризи...: критичний стан фінансової системи, загроза фінансовій безпеці держави, негативний вплив на функціонування

суб'єктів господарювання, зниження довіри до фінансово-правових інститутів держави» (с. 57 дисертації). Привертає увагу деталізований аналіз правового регулювання форм здійснення малого підприємництва в Україні (підрозділ 1.2). Розділ завершується логічними висновками, які відповідають змісту проведеного аналізу.

У другому розділі дисертації характеризуються стан правового регулювання фінансової підтримки малого підприємництва в Україні. Здобувач дає авторське визначення поняттю «державна допомога суб'єктам господарювання» – це закріплена у нормативно-правовому акті всебічна підтримка суб'єктів господарювання уповноваженим органом у формі і у порядку визначеному законодавством за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, з дотриманням принципів відкритості і прозорості, відповідальності, економічної доцільності та недопущення порушення здорової економічної конкуренції, що здійснюється з метою розвитку підприємництва та задоволення публічних потреб. Таке визначення пропонується закріпити його у відповідному Законі № 1555 (с. 91 дисертації). Доцільним й корисним виглядає проведений дисертантом доволі детальний аналіз правового регулювання фінансової підтримки малого підприємництва на регіональному рівні (підрозділ 2.2. дисертації) на прикладі різних регіонів України. Слід позитивно відзначити висновок автора щодо надання різних видів фінансової підтримки органами місцевого самоврядування на розвиток місцевого бізнесу та стимулювання підприємництва (гранти, ваучери, субсидії, позики тощо). «Однією з перешкод для ведення та розвитку бізнесу, вплив на вирішення якої має місцева влада, – констатує здобувач, – є брак фінансових коштів та доступ до регуляторних актів.» с. 126 дисертації, п. 7 загальних висновків). Розділ завершується логічними висновками, які відповідають його змісту.

У третьому розділі досліджено шляхи реалізації податкової політики як напряму фінансової підтримки малого підприємництва в умовах фінансової кризи. Зокрема автором здійснено детальний аналіз закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з

іншої сторони, Національної стратегії доходів на 2024-2030 роки та інших джерел. На підставі проведеного аналізу здобувач пропонує розуміти «...податковою підтримкою є різновид державної фінансової підтримки малого підприємництва, що включає в себе такі форми як застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; надання податкових пільг, тимчасового звільнення від оподаткування, відстрочення або списання податкового боргу; встановлення мораторію на проведення документальних і фактичних перевірок; звільнення від відповідальності за окремі податкові правопорушення» (с. 173 дисертації). Крім того О.М. Мироненко-Шульган у своїй роботі провела детальне дослідження прав і обов'язків органів фінансового контролю в сфері надання фінансової підтримки державою малому підприємству із запровадженням воєнного стану (підрозділ 3.2. дисертації).

Викладення міркувань здобувачем здійснюється послідовно, всі підрозділи взаємопов'язані, містять усі необхідну інформацію для розкриття питання, яке досліджується у відповідному підрозділі, розкриває конкретне поставлене завдання, повторів у викладенні матеріалу не спостерігається.

Усі висновки та ідеї автора підкріплено посиланням на положення нормативно-правових актів, на приклади із судової практики, на положення міжнародно-правових документів. Положення дисертації повною мірою апробовані. Дисертація є важливим сучасним дослідженням фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи, поєднує ґрунтовний аналіз класичних теоретичних підходів та новаторські рішення актуальних проблем, що свідчить про високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій дисертації Олени Мироненко-Шульган.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях.

Достовірність та наукова новизна дослідження підтверджується його результатами та висновками. Достовірність одержаних результатів досягнута здобувачем завдяки використанню достатнього обсягу доктринальних та нормативних джерел. Обґрунтованість запропонованих пропозицій і рекомендацій визначається правильно обраним методологічним підходом до

здійсненого дослідження та достатнім використанням наукового та нормативного матеріалу, що дозволило О.М. Мироненко-Шульган дослідити ключові аспекти обраної проблематики, розв'язання яких має важливе теоретичне і практичне значення, і які на сучасному етапі залишаються малодослідженими.

Дослідження змісту дисертації дозволяє стверджувати, що її автор переконливо обґрунтував низку положень, які відрізняються науковою новизною. Загальна наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. На основі проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема уперше запропоновано поняття «фінансово-правове регулювання підприємництва» (це система правових норм, що визначають правові засади організації та здійснення підприємницької діяльності суб'єктами господарювання у сфері мобілізації, управління, розподілу та використання публічних фінансових ресурсів); «державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва» (це вид державної допомоги в закріпленій в законодавстві формі, що надається уповноваженим органом влади відповідним суб'єктам малого та середнього підприємництва на принципах ефективності, доступності, відкритості та прозорості, створення рівних можливостей, недопустимість порушення здорової конкуренції у визначеному імперативно-правовими нормами порядку з публічних фондів грошових коштів з метою забезпечення створення, розвитку малого та середнього підприємництва та задоволення публічного інтересу); «фонд підтримки малого та середнього підприємництва» (це публічний централізований цільовий бюджетний фонд грошових коштів, порядок створення та функціонування якого здійснюється на підставі нормативно-правового акту імперативного характеру в межах відповідної бюджетної програми у складі спеціального фонду відповідного (місцевого, державного) бюджету, уповноваженим на те органом влади які функціонують на засадах відкритості і прозорості з метою сприяння реалізації державної політики у сфері підтримки підприємництва для задоволення публічних потреб); «фонд підтримки малого та середнього підприємництва» (це публічний

децентралізований цільовий позабюджетний фонд грошових коштів, юридична особа, порядок створення та функціонування якого здійснюється на підставі як нормативно-правового акту імперативного, так і диспозитивного характеру в межах відповідної бюджетної програми, уповноваженим на те органом влади або юридичною чи фізичною особою з метою сприяння реалізації державної політики у сфері підтримки підприємництва для задоволення публічних потреб); виокремлено специфічні ознаки понять: «державна допомога суб'єктам підприємництва» та «фінансова державна підтримка»; запропоновано принципи державної допомоги суб'єктам господарювання та дана їх характеристика, а саме: законності, допустимості, визначеності, публічності, відкритості та прозорості, економічної доцільності, відповідальності, моніторингу та контролю, непорушення принципів здорової економічної конкуренції (с. 8–9 дисертації).

Основні наукові результати дослідження достатньо повно висвітлені у п'яти наукових статтях (три з яких опубліковано у фахових періодичних виданнях). Важливіші положення дослідження викладені також у матеріалах трьох наукових конференцій, які оформлені у вигляді тез. У переліку посилань здобувач серед інших джерел зазначає і свої власні праці, в яких було відображено результати проведеного дослідження. Усі публікації відповідають темі дисертації, є різноманітними за своїм змістом, всебічно розкривають новизну одержаних результатів, повною мірою відображають зміст трьох розділів дослідження. Дві публікації дисертанта у фахових періодичних виданнях є самостійними (здійснені без співавторства з іншими особами), одна у співавторстві з М.В. Кармалітою («Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в Україні у кризові періоди»), де автором особисто проаналізовані нормативно-правові акти у цій сфері, та обґрунтовано висновок, що проаналізовано офіційну статистику України та зроблено висновки про те, що мале підприємництво для економіки держави є її фундаментом, фінансова підтримка малого підприємництва виражається у наданні таким суб'єктам «дешевих кредитів», лібералізації для них податкової системи, створення фінансових інвестиційних фондів та грантових програм на рівні держави та органів місцевого самоврядування тощо. Слід зауважити, що ідеї та

розробки, що належать співавтору (Кармаліті М.В.) двох публікацій, разом з яким були опубліковані наукові статті, в дисертації не використовувалися. Для аргументації окремих положень дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Результати дослідження можуть бути використані у науково-дослідній діяльності для подальших наукових досліджень у галузі фінансово-правового регулювання спеціальних податкових режимів, дослідження проблем у сфері фінансової підтримки державою малого підприємництва, у т.ч., в умовах фінансової кризи. Окремо слід відзначити, що робота містить практичні рекомендації, а, відтак, окремі її положення можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності, адже у дослідженні містяться пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства. Результати роботи можуть бути враховані і у подальших процесах розробки правових актів, які є нормативними джерелами галузі. У практичній діяльності використання отриманих результатів дозволить органам державної влади та місцевого самоврядування удосконалити свою діяльність, підвищити ефективність роботи їх посадових осіб та сприятиме вирішенню колізій, які виникають у процесі застосування нормативно-правових актів з питань фінансової підтримки державою малого підприємництва. Результати проведеного О.М. Мироненко-Шульган дослідження можуть бути використані й у освітньому процесі при викладанні дисциплін «Фінансове право», «Правове забезпечення фінансової безпеки», «Податкове право» та інших навчальних дисциплін фінансово-правової спрямованості, в яких йдеться про фінансову підтримку державою малого підприємництва та для підготовки відповідних підрозділів підручників і навчальних посібників із вказаних навчальних дисциплін.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Аналіз змісту анотації свідчить про її відповідність основним положенням дисертації та відсутність у ній не зазначених в основному тексті дисертації положень. Анотація є узагальненим стислим викладом основного змісту дисертації, вміщує положення наукової новизни, дає уявлення про наукове та практичне значення проведеного дослідження. Анотація подана українською та

англійською мовою та відповідає вимогам, встановленим МОН України. Сукупність ключових слів, наведених в анотації, відображає тематику дисертації та відповідає її змісту.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Оцінюючи належним чином зміст дисертації Олени Мироненко-Шульган, необхідно вказати на окремі зауваження щодо положень роботи, які потребують уточнення. Крім того, деякі із зауважень потребують від дисертанта додаткової аргументації. А саме:

1. У дослідженні здобувач аналізує та приводить конкретні приклади фінансової підтримки малого бізнесу державою під час воєнного стану, тобто, з 2022 року. Проте аналіз існуючих економічних та статистичних показників вказує на те, що національний малий та середній бізнес наразі знаходиться в стані певної стагнації, про що свідчать і актуальні показники припинення бізнесової діяльності вказаними суб'єктами за 2024 рік. Отже, у роботі не достатньо проаналізовані можливі причини такої стагнації малого та середнього бізнесу, навіть попри значну підтримку з боку держави.

2. Аналізуючи правове регулювання фондів підтримки малого та середнього підприємництва, здобувач не проводить детальної класифікації вказаних фондів. Також, на нашу думку, не приділено достатньо уваги категорії «фонди підтримки малого та середнього підприємництва», а від цього робота тільки б виграла.

3. Попри проведений глибокий аналіз чинного законодавства у сфері надання фінансової допомоги державою суб'єктам господарювання та виокремлення форми такої допомоги, хотілося б почути конкретні пропозиції щодо запровадження нових форм державної допомоги для підвищення ефективності функціонування малого підприємництва в Україні.

4. У роботі констатується, що надання фінансових ресурсів з метою фінансової підтримки державою малого підприємництва напряму виконавчими органами влади хоч і має окремі плюси, проте є і безліч недоліків порівняно з наданням такої фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва місцевими фондами. Думається, що вказане твердження не є достатньо аргументованим та потребує пояснення.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

У ході вивчення як дисертації, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О.М. Мироненко-Шульган на тему «Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Мироненко-Шульган Олени Миколаївни на тему «Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем правового забезпечення фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи. За своїм змістом дисертація відповідає галузі знань 08 – Право спеціальності 081 – Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502), наказу МОН України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44), а її автор Мироненко-Шульган Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри фінансового та
податкового права**

Державного податкового університету

Марина ГЛУХ